

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Допущено до захисту
Завідувач кафедри:

Козак Ю. Г. _____

«_____» _____ 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньо-професійною програмою
«Міжнародні економічні відносини»

на тему: «Підвищення ефективності транскордонного
співробітництва регіонів України (на прикладі Одеської області)»

Виконавець
студентка факультету міжнародної
економіки

Морозова Олександра Григорівна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник
ст. викладач
(науковий ступінь, вчене звання)

Бурлаченко Д.М.
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

АНОТАЦІЯ

Морозова О.Г., «Підвищення ефективності транскордонного співробітництва регіонів України (на прикладі Одеської області)»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра із спеціальності
292 «Міжнародні економічні відносини»
за магістерською програмою «Міжнародні економічні відносини»,
Одеський Національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження виступає Одеська область та її діяльність у сфері транскордонного співробітництва із сусідніми територіями Румунії та Республіки Молдова.

У роботі розглядаються теоретичні основи транскордонного співробітництва. Визначено поняття транскордонне співробітництво, визначені його основні форми, узагальнено зарубіжний досвід у цій сфері, запропонований метод визначення оцінки ефективності діяльності євро регіону.

Проаналізовано транскордонну діяльність в Одеській області. Визначено чинники, які впливають на ефективність діяльності транскордонного співробітництва. Розроблено SWOT-аналіз основних економічних показників, що впливають на роботу євро регіону. Проаналізована ефективність такої діяльності.

Пропонуються основні напрями покращення співробітництва в економічній сфері, а саме пропонується створення спільного тристороннього органу для залученню прямих іноземних інвестицій, пропонується створення транскордонних кластерів, зокрема пропонується створення спільного стратегічного плану розвитку таких сфер, як агропромисловий комплекс, туризм, транспорт.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, євро регіон, ефективність діяльності євро регіону, зайнятість, стратегічний план, державно-приватне партнерство.

ANNOTATION

Morozova O.G., «Improving the efficiency of cross-border cooperation of the regions of Ukraine (on the example of the Odessa region)»,
thesis for Master degree in specialty 292 «International economic relations»
under the program «International economic relations»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2018

This thesis consists of three chapters. The object of research is the Odessa region and its activities in the field of cross-border cooperation with neighboring territories of Romania and Moldova.

The work discusses the theoretical basis of cross-border cooperation. The concept of cross-border cooperation, its basic forms, summarizes international experience in this field, and a proposed method for the measurement of the effectiveness of the Euroregion.

Transboundary activities in the Odessa region are analyzed. The factors that influence the efficiency of cross-border cooperation activities are determined. A SWOT-analysis of major economic indicators that affect activities of the Euroregion. The effectiveness of such activity is analyzed.

We offer basic directions of improvement of economic cooperation: creation of a joint tripartite body for the attraction of foreign direct investment, creation of cross-border clusters, in particular the proposed creation of a joint strategic plan for areas such as agriculture, tourism, transport.

Key words: cross-border cooperation, euroregion, the effectiveness of the euroregion, employment, strategic plan, public private partnership.

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	7
1.1. Поняття та економічна сутність транскордонного співробітництва.....	7
1.2. Європейський досвід транскордонного співробітництва.....	18
1.3. Методи визначення (оцінки) стану транскордонного співробітництва.....	25
Висновок до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	35
2.1. Стан транскордонного співробітництва Одеської області....	35
2.2. Фактори, що впливають на стан транскордонного співробітництва Одеської області.....	42
2.3. Аналіз ефективності транскордонного співробітництва Одеської області.....	50
Висновок до розділу 2.....	61
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	63
3.1. Удосконалення організаційної складової транскордонного співробітництва Одеської області.....	63
3.2. Шляхи подолання проблем розвитку транскордонного співробітництва Одеської області.....	68
3.3. Напрями підвищення ефективності транскордонного співробітництва Одеської області.....	73
Висновок до розділу 3.....	93
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Актуальність теми. Транскордонне співробітництво - це спільна діяльність місцевих і територіальних громад прикордонних регіонів, метою якої є формування та підтримка економічних, соціальних, науково-технічних відносин, а також екологічних, культурних та інших відносин у межах, встановлених законодавством. Транскордонне співробітництво сприяє

робочому руху, обміну технологіями, розвитку прикордонної інфраструктури та розвитку торговельних відносин між сусідніми країнами.

Транскордонне співробітництво позитивно впливає на інтеграцію економік у прикордонних районах та, таким чином, на економіку сусідніх країн. Транскордонне співробітництво сприяє збалансованому та гармонійному розвитку економіки прикордонних регіонів, підвищує рівень зайнятості та дозволяє ефективно реалізовувати певні проекти.

Останнім часом регіони України активно залучаються до створення єврорегіонів та здійснення транскордонного співробітництва з регіонами Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Молдова та Європейського Союзу. З огляду на зростаючу роль транскордонних підрозділів у Європі, і особливо в Україні, справжньою проблемою є пошук шляхів підвищення ефективності та пошуку нових форм транскордонного співробітництва.

Одеська область була однією з піонерів прикордонного співробітництва, але сьогодні така взаємодія з регіональними органами влади сусідніх прикордонних регіонів суміжних країн - Румунії та Молдови - досі і залишаються у політичній площині на рівні культурних міжетнічних фестивалів і взаємних конференцій і нарад - заходи які не впливають на розвиток прикордонної інфраструктури та економіки прикордонних регіонів. Така співпраця в Україні, в основному, у формі єврорегіонів, які сприймаються лише як інструменти європейської інтеграції країни, а не як інструмент для розвитку прикордонних територій з використанням більш вигідного гео економічного і геополітичного розташування регіонів. З цієї причини зараз необхідно терміново знайти засоби для переходу на якісно новий рівень, який в основному включає економічне співробітництво в торгівлі та фінансах.

Тому тепер необхідно змусити владу, бізнес і місцеві громади зрозуміти, що транскордонне співробітництво це інструмент, який усуває негативні наслідки віддаленості економіки прикордонних районів і навчити їх, правильно

використовувати близькість розташування до потужних торгових та інвестиційних партнерів у власних інтересах.

З огляду на бажаність такого переосмислення ролі транскордонного співробітництва, доцільно розрахувати вплив такого співробітництва, що відбувається в економічній сфері: в торговому секторі, в фінансовому плані та надання міжнародної технічної допомоги. Навчитися використовувати таку співпрацю в інтересах соціально-економічного розвитку регіону: формування прикордонної, транспортної і соціальної інфраструктури, зростання валового регіонального продукту, збільшення робочих місць, створення великих транскордонних кластерів в найбільш розвинених економічних галузях регіонів – означає взяти правильний напрямок у реалізації регіональної політики. Тема дисертації, таким чином, дуже актуальна в зв'язку з посиленням ролі транскордонного співробітництва між регіонами, в той час як є і негативні фактори для розвитку такої співпраці, які перешкоджають використанню ТКС як інструменту економічного розвитку прикордонних регіонів.

Мета полягає в розробці узгодженого плану вирішення проблем та подолання негативних чинників розвитку транскордонного співробітництва в Одеській області та пошуку шляхів підвищення ефективності транскордонного співробітництва області та прикордонними регіонами Румунії та Республіки Молдова в економічній сфері.

Об'єкт дослідження. Об'єкт дослідження – Одеська область та її діяльність у сфері транскордонного співробітництва із сусідніми територіями Румунії та Республіки Молдова.

Предметом дослідження є транскордонні економічні зв'язки між Одесою та регіонами Румунії та Республіки Молдова.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є наукові положення сучасної економічної теорії, праці вітчизняних та закордонних вчених з питань транскордонного співробітництва.

В роботі використані методи логічного та емпіричного пізнання, статистичний аналіз кореляційно-регресійний аналіз, методи синтезу, побудови

ліній тренду, порівняння, прогнозування, дедуктивної аргументації, абстрагування, застосований системний підхід при викладенні вивченого та напрацьованого матеріалу.

Інформаційна база дослідження. Транскордонне співробітництво стало предметом численних досліджень в Україні та за кордоном. Основою роботи є наукові публікації наступних вчених: Беленький П.Ю., Волошка В.О., Ермоліна В. М., Кухарської Н.О., Сілічаєвої Н. Е., Шилепницького П.І., - та інших авторів.

Велика кількість наукових публікацій досліджень стану та форм здійснення прикордонного співробітництва, що існують сьогодні, тим не менш, не розкривають систематизованого переліку проблем розвитку транскордонного співробітництва, і, отже, не містить необхідний послідовний план для їх вирішення. Крім того, не розроблено стратегії підвищення ефективності транскордонного співробітництва за рахунок використання більш сучасних форм його здійснення та нарощенні обсягів економічного співробітництва в рамках транскордонних утворень.

Публікація та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 2 статті: Морозова О.Г. «Особливості функціонування єврорегіонів в Україні»// «МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ» - 2018 - №8 – с.107-111; Морозова О.Г. «Розвиток єврорегіонів в умовах євроінтеграції» // «Глобальні та регіональні аспекти інноваційного розвитку економіки»-2018.

ВИСНОВКИ

Прикордонне співробітництво є спільною дією з боку місцевої влади, територіальних громад та представниками бізнесу прикордонних регіонів однієї країни з відповідними резидентами прикордонних адміністративно-територіальних одиниць сусідньої країни у межах визначених їх національним законодавством повноважень, що здійснюються у взаємних інтересах в економічній, соціальній, науково-технічній, екологічній, культурній та інших сферах. Принципами транскордонного співробітництва є принцип державного суверенітету, територіальної цілісності або кордонів держав-членів ТКС; принцип врахування повноважень питань транскордонного співробітництва; принцип узгодженої ліквідації політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод на шляху взаємного співробітництва.

Важливість прикордонного співробітництва полягає в тому, що він є ефективним механізмом для економічного, соціального, культурного, туристичного та екологічного співробітництва між прикордонними регіонами сусідніх країн, сприяє розвитку прикордонних регіонів за рахунок своїх власних сил і на місцевому рівні.

Таке співробітництво здійснюється у вигляді євро регіону, шляхом укладення угод про транскордонне співробітництво в конкретних областях, шляхом створення взаємовигідних контактів між учасниками транскордонного співробітництва, тощо. В європейській практиці також підкреслюється створення транскордонного кластеру як ефективного способу здійснення транскордонного співробітництва.

Що стосується методології визначення стану транскордонного співробітництва, вона повинна включати п'ять основних етапів: визначення мети, об'єкта, предмету та цілей аналізу; вибір форм ТКС; виконання аналізу по кожній вибраній формі; визначення впливу ТКС на соціально-економічний розвиток; підсумок, визначення проблеми та перспективи розвитку. Така методика базується на принципах складності, ефективності та багаторівневості. Тому доцільно застосовувати їх у цій роботі.

Метою транскордонного співробітництва в Одеській області є усунення негативних наслідків свого периферійного, прикордонного розташування від найважливіших економічних центрів України, а також використання можливостей, що випливають із близькості Європейського Союзу.

Прикордонне співробітництво в Одеській області координується відділом євроінтеграційної політики та транскордонного співробітництва Управління з європейської інтеграції, зовнішньої торгівлі і прикордонного співробітництва Департаменту зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції обласної адміністрації Одеси.

Прикордонне співробітництво Одеської області в основному здійснюється з прикордонними регіонами Румунії та Молдови в рамках системи, встановленої на 14 серпня 1998 євро «Нижній Дунай». Структура цього освіти в регіоні євро «Нижній Дунай» включає в Одеській області в Україні, повіти Галац, Тульча, Бреїла в Румунії та регіонах Кагул і Кантемир Молдова. Функціонування єврорегіону - це гармонійний та збалансований розвиток регіонів-учасниць, вирішення низки екологічних, культурних та соціально-економічних питань.

Серед факторів, які сприяють розвитку прикордонного співробітництва між Одеською областю та сусідніми регіонами Молдови і Румунії є гео економічне і геополітичне становище регіону та значний досвід регіональних влад в здійсненні співробітництва між регіонами. . Серед негативних чинників розвитку ТКС – незначний ступінь зв'язку економіки Одеської області із суміжними країнами в зовнішньоекономічній сфері, а також ряд проблем розвитку єврорегіонального співробітництва, як то: відсутність у місцевої влади відповідних повноважень, інерція місцевих владних структур у питаннях ТКС, низький рівень залучення у таке співробітництво представників бізнесу та суспільного сектору, невідповідність законодавства Одеської області та суміжних країн та різні організаційні проблеми.

Аналіз зв'язку показників, що опосередковано характеризують ступінь розвитку транскордонного співробітництва, із даними щодо рівня розвитку

економіки області, показав певну залежність в обох випадках: коли ТКС виступає в ролі фактору економічного зростання в регіоні та коли економічний стан області впливає на розвиток транскордонного співробітництва із суміжними регіонами.

Що стосується ефективності транскордонного співробітництва в Одеській області, слід зробити наступні висновки. Проаналізовано чотири групи показників. Результат аналізу першої групи - загальних статистичних даних - дає враження загальної специфіки єврорегіону "Нижній Дунай". Основними секторами економіки єврорегіону є сільське господарство, рибальство, освітлення, харчова промисловість, хімічна промисловість, будівництво, металургія та транспорт. Співпраця в цих областях з сусідніми областями Молдови та Румунії повинна бути рушієм для розвитку ТКС регіону. Аналіз другої групи даних - показників соціально-економічного та екологічного розвитку - показує деякі, хоч і невеликі, результати транскордонного співробітництва. Третя група даних - обсяги залученої фінансової підтримки та реалізованих проектів та програм - ведуть до висновку про те, що міжнародні організації економіки єврорегіону отримали лише незначні фінансові ресурси і екологічна складова в зоні єврорегіону має пріоритет над екологічною складовою. Нарешті, остання група показників характеризує незадовільний рівень розвитку прикордонної інфраструктури, що негативно впливає на розвиток транскордонних відносин, насамперед у соціально-економічній сфері.

Аналіз даних про стан прикордонного співробітництва території Одеси вказує на наявність великого числа факторів, що обмежують розвиток такого співробітництва, що значно знижує ефективність впровадження ТКС.

Ефективність здійснення транскордонного співробітництва розглядається як відношення ефекту від її здійснення, що знаходить своє відображення у прирості валового регіонального продукту як основного показника розвитку економіки області, до показників, що безпосередньо характеризують процес здійснення ТКС, а саме: прямих іноземних інвестицій в економіку області із

суміжних країн та зовнішньоторговельного обороту товарів та послуг із суміжними регіонами сусідніх країн.

Нами запропоновано два напрями удосконалення організаційної складової здійснення транскордонного співробітництва Одеською областю: удосконалення в рамках єврорегіональних транскордонних утворень, що включає реформування організаційної структури Єврорегіону «Нижній Дунай» та створення нових білатеральних єврорегіональних утворень із суміжними регіонами сусідніх країн; пошук нових, більш ефективних форм здійснення транскордонного співробітництва, наприклад, транскордонних кластерів. Реалізація запропонованих перетворень значно підвищить ефективність здійснення транскордонного співробітництва Одеської області.

Щодо проблем розвитку ТКС Одеської області нами розроблена їх класифікація із виявленням негативних чинників, що їх викликають та запропонований ряд заходів, що сприятимуть вирішенню цих проблем: для вирішення зовнішніх негативних факторів доцільно сприяти процесу гармонізації законодавства України із правом ЄС, налагодити політичний діалог щодо вирішення спірних питань із сусідами, розвивати економічні відносини із ними; для вирішення внутрішніх негативних чинників необхідно провести адміністративно-правову реформу із ціллю регіоналізації економіки та розробити концепцію здійснення ТКС із метою формування розуміння його сутності у місцевої влади.

Для подолання негативних тенденцій у розвиткові зовнішньоекономічної діяльності Одеської області доцільно: а) сприяти залученню прямих іноземних інвестицій шляхом створення спільного тристороннього органу, проведення спільних заходів (ярмарок, конференцій, інвестиційних форумів) для інформування світової бізнес-спільноти про наявні в Єврорегіоні «Нижній Дунай» інвестиційні проекти; б) сприяння виробництву експортоорієнтованої, орієнтованої на ринки суміжних країн, та імпортозамінної продукції в Одеській області шляхом створення умов для розвитку бізнесу в регіоні за допомогою зон пріоритетного розвитку; в) сприяння створенню стабільних торговельних

зв'язків між Одеською областю та суміжними прикордонними регіонами Румунії та Республіки Молдова за рахунок створення транскордонних кластерів.

Здійснення транскордонного співробітництва як функції Головного управління покладена на відділ євроінтегральної регіональної політики та транскордонного співробітництва управління європейської інтеграції, зовнішньоекономічної діяльності та транскордонного співробітництва Головного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Скорик М.Л., Харічков С.К., Андерсон Н.В. Єврорегіони на кордонах України: монографія – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010.-209 с.
- 2.Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія – Ужгород: «Ліра», 2009.-257 с.
- 3.Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво: посібник – Київ: «Крамар», 2011.-259 с.
- 4.Верховна Рада України Про транскордонне співробітництво; Закон від 24.06.2004 р №1861-IV
- 5.Мельник Ю.В., Різникова Я.А., Филипенко А.О. Щодо удосконалення транскордонного співробітництва у рамках Єврорегіону «Нижній Дунай»: аналітичка записка
- 6.Реутов В.Є. Транскордонне співробітництво регіонів України: теоретико-практичні аспекти розвитку: стаття - 2011р.
- 7.Льченко Н.М. Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку єврорегіонів: стаття - 2012 р.
- 8.Шамраєва В.М., Андрєєв С.С. Роль та місце транскордонного співробітництва в системі політики регіонального розвитку в умовах євроінтеграційних процесів України: стаття
- 9.Гвазава Н.Г. Єврорегіони: досвід та перспективи: стаття – 2009 р.
- 10.Козак Ю.Г., Спорека Т. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник, видання 5-те, перероблене та доповнене - Київ-Катовіце: «Центр учбової літератури» - 2016 р.-290 с.
- 11.Терещенко Т. В. Методичні підходи до оцінки результатів транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України: Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. № 6. – 2006 р.
12. Школа І.М., Короб Б.М. Методичні підходи до оцінки транскордонного співробітництва: Збірник наукових праць. Економічні науки. №6 – 2010 р.
- 13.Корольчук Л. В. Активізація транскордонного співробітництва регіонів: Луцьк, 2008. – 203 с.

14. Митко А.М., Юськів Б.М., Карпчук Н.П. Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України: кол. моногр. – Луцьк: Вежа-Друк, 2013р. – 268 с.
15. Пассажа. Одесский городской портал. Режим доступу:
http://www.odessapassage.com/passage/magazine_details.aspx?lang=rus&id=3476
16. Офіційний веб-сайт Головного управління зовнішньоекономічної діяльності та європейської інтеграції Одеської ОДА. Режим доступу:
<http://ved.odessa.gov.ua>
17. Общественно-политический журнал «Европа-центр». Режим доступу:
http://europa-centre.com/30_11/787-evroregion-nizhnij-dunaj-kak-forma-transgranichnogo-sotrudnichestva.html
18. Єврорегіон "Нижній Дунай" [Електронний ресурс] // Агенство Транскордонного співробітництва "Єврорегіон "Нижній Дунай" – Режим доступу до ресурсу: <http://euroregionagency.od.ua/about>.
19. Перстньова Н. Транскордонне співробітництво, або український досвід єврорегіонів [[інтернет-ресурс]]//Дзеркало тижня №28, 2000. Режим доступу:
http://dt.ua/POLITICS/transprikordonne_spivrobitnitstvo,_abo_ukrayinskiy_dosvid_evroregioniv-21313.html
20. Шапка І. В. Єврорегіон «Нижній Дунай» як форма транскордонного співробітництва України [Електронний ресурс] / І. В. Шапка // Буковинська державна фінансова академія, Чернівці
21. Офіційний веб-портал Одеської обласної державної адміністрації. Режим доступу: <http://oda.odessa.gov.ua/>
22. "Consiliul Județului Galați" County administration webpage in Romanian. Режим доступу: <http://www.cjgalati.ro/intro/>
23. Primaria Municipiului Tulcea. Режим доступу: <http://www.primaria-tulcea.ro/>
24. Ethno-demographic Structure of Romania - The Ethnocultural Diversity Resource Center. Retrieved January 2, 2011.
25. Официальный сайт администрации района Кагул. Режим доступа: <http://consiliulraional.cahul.md/>

26. Raionul Cantemir». Ministerul administrației publice locale Режим доступа: <http://www.mapl.gov.md/regionview.php?=ro&midc=60&idc=49#top>
27. Тимечко І. Р. Організаційно-правове забезпечення співробітництва територіальних громад України в транскордонному просторі / І. Р. Тимечко. // ISSN 1562-0905 Регіональна економіка. – 2016. – С. 5.
28. Стратегічний план підвищення конкурентноспроможності та економічного розвитку Придунайського економічного субрегіону на 2012-2022 рр. [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://dair.odessa.gov.ua/files/ved/strateg_plan.pdf.
29. Стратегічний план підвищення конкурентноспроможності та економічного розвитку Одеського субрегіону. – 2010. – С. 67.
30. Брусова А. С. Формирование бренда региона как основы обеспечения сбалансированного социально-экономического развития субъектов Российской Федерации (На примере Ивановской области) / А. С. Брусова. // Экономика и управление. – 2010. – №14. – С. 9.
31. Пастернак О. І. Ключові тенденції розвитку маркетингу територій: міжнародний досвід та уроки для України / О. І. Пастернак. // ISSN 1562-0905 Регіональна економіка. – 2014. – №4. – С. 8.
32. Морозова О. Г. ВЛИЯНИЕ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА НА РАЗВИТИЕ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА / О. Г. Морозова. – 2017. – С. 4.
33. Шилепницький П. І. Державно-приватне партнерство у транскордонному співробітництві / П. І. Шилепницький. // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №11. – С. 6.
34. Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>.
35. Национальное бюро статистики Республики Молдова [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.statistica.md/index.php?l=ru>.
36. Румыния - Employment as a share of population aged 15 years and above [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://knoema.ru/atlas/>

37. Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. – 820с.
38. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.
- 13.Корольчук Л. В. Активізація транскордонного співробітництва регіонів: Луцьк, 2008. – 203 с.
- 39.Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво : монографія. / Н. Мікула – Львів : ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
- 40.Шилік Л. В. Методика оцінки транскордонного співробітництва регіонів на локальному рівні / Л. В. Шилік // Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України : Зб. наук. пр. за матеріалами міжнарод. конференції (м.Ужгород, 24-25 травня 2007 р.) / Закарпатський держ. ун-т. Навчально-науковий ін-т філософії та євроінтеграційних досліджень : голова редкол.: Ф.Г. Ващук - Ужгород : Ліра, 2007. – С. 302 – 306.
- 41 Зіленська О. "Група європейської територіальної співпраці як новий оптимальний механізм транскордонної та транскордонної політики в Європі", Науковий вісник Східноєвропейського національного університету Лесі Українки, - 2013 р.
- 42 Ільченко Н.М. (2012), "Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку євро регіонів", Державне будівництво [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf>
43. Мельник Л.А. « Міжрегіональне співробітництво в Україні: форми та пріоритетні напрямки розвитку», *Державне управління:удосконалення та розвиток*, [Електронний ресурс], Режим доступу до ресурсу: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/1_2018/37.pdf
- 44 Самойленко Н., Європейський досвід міжрегіонального транскордонного співробітництва ", Матеріало II Міжнародної науково-практичної

конференції," Об'єктивність ", " суспільство, державність: проблема, мінологія та держава " : проблеми минулого і сьогодення], Сумський державний університет, Суми, Україна, с. 101-104., 2016 р.

45 Стрижакова, А.Ю. (2017 р.), "Механізми державного управління для розвитку транскордонного співробітництва між Україною та країнами Європейського Союзу", реферат доктора філософії. Дисертація, Механізми державного управління, Донецький державний університет управління, м. Маріуполь, Україна.

46. Мікула Н.А. та Засадко, В. В., Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції Київ, 2014 р.

47. Средняя заработная плата [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/>.

48. Мікула Н.А. Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів / Н.А. Мікула // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів: Збірник наукових праць. Вип.3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред. Є.І.Бойко. - Львів, 2008. - С.129-141